

שלום-עליכם

א פֿריער פסח

א מעשה, וואָס קאָן זיך פֿאַרלויפֿן אויף דער גרויסער וועלט

א'

די וועלטבאַרימטע דײַטשע שטאָט נאַרענבערג [נאַרנבערג] איז אײַן אַלטע ייִדישע שטאָט. און ניט נאָר אַ ייִדישע שטאָט -- זי איז אַ פֿרומע שטאָט, אַ גאָטספֿאַרכטיגע. אירע ייִדן האָבן זיך געמאַכט אַ שם אויף דער וועלט דערמיט, וואָס זיי האָבן קיינמאָל ניט געגריבלט זיך, ניט אַריינגעלאָזט זיך אין חקירות, ניט געפֿילאָזאָפֿירט, ניט געפֿרעגט קײַן קשיאת אויף אַזעלכע זאַכן, וואָס קערן זיך אָן מיט גאָט. אויף זיי מעג מען זאָגן, אַז זיי זענען ייִדן אָן חכמות.

אמת, זייער ייִדישקייט באַשטייט ניט מער ווי אין דרייַ דינים, וואָס שטאַמען מסתמאָ פֿון אַבֿרם אַבֿינו, אָדער אפֿשר נאָך פֿון אדם הראשונען: (1) יאָרצײַט, (2) בר-מיצווה, (3) פסח. די דרייַ דאָגמען זענען גאַנץ גענוג אויפֿצוהאַלטן דאָס ייִדישע פֿאָלק נאָך טויזענטער און טויזענטער יאָרען. מײַנט ניט, אַז דאָס האָבן זיי אויסגעזויגן פֿון זייער אייגענעם פֿינגער; דאָס האָבן זיי געהערט ניט אײַן מאָל פֿון זייער ראַבינער, דאָקטאָר און פרעדיגער, וועלכן די נאַרענבערגער קהילה האַלט-אויס ניט מיט ווינציקער ערע, ווי די קאַטוילער, להבֿדיל, דעם רוימישען פֿאַבסט. דער ראַבינער, דאָקטאָר און פרעדיגער טראָגט בײַ זיי דעם נאָמען "ראַבי", "אונדזער ראַבי", און די נאַרענבערגער קהילה איז איבערצײַגט, אַז נאָך אַזאַ למדן, ווי זייער ראַבי, איז שוין נישטאָ אויף דער גאַנצער וועלט. אין זײַנע דרשות, וואָס ער האַלט זיי אַלע יום-טובֿ אין דער סינאַגאָגע, וואָרפֿן זיך דורך אַזעלכע לשון-קדושדיקע ווערטער, וואָס נאָר דער מחבר פֿונעם סידור זאָל איצטער אויפֿשטיין, וואָלט ער זיי אפֿשר פֿאַרשטאַנען, און אפֿשר ניט... די נאַרענבערגער ייִדן דערציילן פֿון אים מופֿתים, ווי פֿון אַ "גוטן ייִדן". למשל, זיי באַרימען זיך, אַז שוין עטלעכע און צוואַנציק יאָר, זינט ער איז בײַ זיי ראַבינער און

פרעדיגער, האָט זיך נאָך נייט געטראָפֿן, ער זאָל אַמאָל האָבן אַ טעות: אַלע יום-טובֿ די זעלבע דרשה מיט די זעלבע פסוקים פֿונעם זעלבן תנ"ך, מיט דער זעלבער באַדייטונג, מיט די זעלבע משלים. איך מײן אָבער, אַז דאָס איז אַ ביסל איבערטריבן. דער אויטאָריטעט פֿונעם ראַבינער, דאָקטאָר און פרעדיגער איז אין שטעטל אַזוי גרויס, אַז קײן יאָרצײט, קײן בר-מיצווה און קײן יום-טובֿ ווערט נייט באַשטימט, ביז ער ווערט נייט פֿרײַער פֿעסטגעשטעלט פֿונעם ראַבינער און פרעדיגער. און הגם יעדער נאָרעמבערגער ייִדישער אײַנוווינער מוז האָבן בײַ זיך אין שטוב אַ ייִדישן לוח, פונקט אַזוי ווי יעדע נאָרענבערגער ייִדישע פֿרוי מוז האָבן אַ ווייסע כפרה ערבֿ יום-כיפור, דאָך, אַז עס קומט אונטער אַ יום-טובֿ, גלויבט קײנער נייט דעם לוח אויף נאמנות און מע גײט צום רבין זיך ערקונדיגן [אַנפֿרעגן]: "ווען האָבן מיר פֿײַערטאָג? און ווער שמועסט נאָך אַזאַ יום-טובֿ, ווי דער הייליגער פסח?! פסח ווערט געפֿײַערט אין נאָרענבערג -- איך גײ מיט אײַך אין געוועט -- מיט מער פראַכט און גלאַנץ און מיט מער כשרות אַלס אין דער פֿרימסטער שטאָט בכל-תפֿוצות-ישׂראל! די נאָרענבערגער ווייבער -- זײ קומט דער שבֿח -- זענען אַזעלכע צנועות, אַז פסח אין טעאָטער באַנוצן זײ נייט די חמצדיקע בינאַקלס פֿון אַ גאַנץ יאָר. אפֿילו די נאָרענבערגער מאַנצבילן, וואָס זענען עפעס נייט אַזעלכע גרויסע מצה-שמורהניקעס, פֿון דעסטוועגן האָט זיך געמאַכט וויפֿל מאָל, אַז מע איז געקומען צום רבין מיט אַ שאלה, צי מעג מען פסח טרינקען מינכענער ביר און פֿאַרבײַסן מיט פראַגער שינקען.

אַצינד, אַז מיר האָבן זיך שוין אַ ביסל באַקאַנט מיר די נאָרענבערגער ייִדן אַלס ייִדן, -- קאַנען מיר שוין צוטרעטן צו דעם עצם פֿון דער געשיכטע, וואָס האָט זיך פֿאַרלאָפֿן אין דער שטאָט נאָרענבערג אין דעם יאָר 1908, אָדער 5668 פֿון זײַנט די וועלט איז באַשאַפֿען געוואָרן, לויט רעכענונג פֿון אונדזער ייִדישן וועלט-לוח.

ב'

די נאָרענבערגער קהילה באַנוצט זיך מיט איר אײַגענע פֿאַבריקאַציעס און פראָדוקטען, אויסער ייִדישע ליטעראַטור. אַמאָל פֿלעגן זײ די ייִדישע ליטעראַטור אימפּאָרטירן פֿון אויסלאַנד, מערסטענטייל פֿון לאַנדאָן אָדער פֿון וואַרשע. נאָר פֿון דער לעצטער

צײט, זינט עס האָבן זיך אָנגעהויבן בײַ אונדז די בהלהס, מלחמה, רעוואָלוציע, קאָנסטיטוציע און פּאָגראַמען, האָבן די כּוואַליעס פֿון דער געוואָלטיקער עמיגראַציע אַרויסגעוואָרפֿן אויף דער דאָזיקן נאַררענבערגער אַאַזיס, צווישן אַ סך אַנדערע נפֿשות, אויך איינעם אַ פעקל-טרעגער אַדער אַ מוכר-ספֿרימניק מיטן נאָמען פינחס פינקוס.

פינחס פינקוס איז אַ ייִדל אַ נידעריקס, אַ זשוואַווע, מיט איין אויגל אַ קליינס, דאָס אַנדערע אַ גרויס. בשעת ער רעדט, קוקט דאָס קליינע אויגל אויפֿן גרויסן, ווי איינער רעדט: "נו?"... און דער גרויסער אויג ענטפֿערט אים: "נו - נו!"... די ערשטע צײַט האָט ער זיך גענוג אָנגעליטן, גענוג אויסגעוונגערט און גענוג אויסגעשטאַנען יסורים, ווייטיקן און בזיונות פֿון זײַן דײַטשע ברידער, ביז ער האָט זיך דערשלאָגן צו זײַן שטענדיקער פרנסה פֿון דער היים - אַרומטראָגן ייִדישע ספֿרים און ביכלעך איבער די הייזער. אַ צעבראָכענער, אַ צעראַבעוועטער, אַ נאָקעטער און אַ הונגעריקער, האָט ער פֿאַרלאָזן זײַן לאַנד, וווּ ער איז געבוירן, און האָט זיך מיט גרויס מי דערשלאָגן אין אַ פֿריי לאַנד - קײן נאַררענבערג, וווּ ער איז שוין געווען באַוואָרענט פֿון אַ פּאָגראַם, נאָר ניט געווען באַוואָרענט פֿון שטאַרבן פֿון הונגער, מחמת אין דער פֿרייען לאַנד איז דאָס שנאָרען שטרענג פֿאַרבאָטן אפֿילו צווישן אייגענע ברידער. יעדער מענטש איז מחויבֿ עפעס טאָן. אונדזער צעשלאָגענער עמיגראַנט פינחס פינקוס האָט אָבער ניט געקאָנט געפֿינען זײַן שום טועכטס אינעם פֿרייען לאַנד. שולדיג איז געווען אין דעם ניט אַזוי ער אַליין, ווי די שפּראַך. דאָס הייסט, וואָס ניט ער האָט פֿאַרשטאַנען זייער שפּראַך, און ניט זיי האָבן פֿאַרשטאַנען זײַן שפּראַך. די ערשטע צײַט האָט ער אורומגעשפּאַצירט איבער די נאַררענבערגער גאַסן און באַטראַכט די שטאָדט מיט די מענטשן, דער הימל מיט דער ערד. דאָכט זיך, די זעלבע הייזער, די זעלבע מענטשן, דער זעלבער הימל מיט דער זעלבער ערד - און גאָרנישט, אַלע גייען זיך אַזוי רויק; קיינער האָט קיין מורא ניט פֿאַר אַ שטיין פֿון אויבן, פֿאַר אַ קויל פֿון פֿאַרענט אַדער פֿאַר אַ מעסער פֿון הינטן - גליקלעכע מענטשן! אַ געבענטשט לאַנד!...

וואָס ווייטער האָט אָבער דאָס לאַנד אָנגעהויבן אָנווערן דעם חן אין זײַנע אויגן - איבערן מאָגן. דער מאָגן איז אַ בייזער בעל-דבֿר; אים, אַז עס קומט די צײַט פֿון עסן, וויל ער ניט הערן ניט פֿון קיין

פאליטיק, ניט פֿון פֿילאָזאָפֿיע. "האַסט מיר עפעס אין זינען, צי ניין?" - אזוי טענהט אַ לעדיקער מאָגן. - "פֿון מיינעטוועגן קאַנסט דו בעטלען גיין, קאַנסט גנבֿענען, גזלען, אַבי מיר זאַלסט דו אָפּגעבן מיינס, און ווייטער איז ניט מײַן עסק!" ... דער חסרון איז אָבער, וואָס אויף אויסציען די האַנט דאַרף מען זײַן אַ געבאַרענער בעטלער, אָדער האָבן אַ נשמה פֿון אַ בעטלער. און אונדזער העלד האָט זיך לאַנג אַרומגעדרײט איבער די נאַרענבערגער שטראָסן, ביז ער האָט בײַ זיך געפועלט אַפּשטעלן דעם ערשטן מענטשן, חלילה ניט אויף צו בעטן בײַ אים עפעס, נאָר גלאַט אַזוי, אויסרעדן זיך אַ ביסל דאָס האַרץ. פינחס פינקוס האָט זיך אָנגערופֿן צום ערשטן דײַטש בזש-הלשון:

-- האָט קיין פֿאַראיבל ניט, מײַן ליבער הערר דײַטש, איך בין דאָ אַ גר און פֿאַרשטיי ניט דאָס לשון. איך לויף פֿון אַ קאַנסטיטוציע לויף איך, און פֿאַל, הייסט עס, מיטן פנים צו דער ערד. גלויבט מיר, איך וואָלט אײַך ניט מטריח געווען, סײַזאַל ניט זײַן, ווי מע זאָגט, באַוו מײַם עד נפֿש. איך בעט ניט חלילה קיין נדבֿה; איך זוך עפעס אַ מלוכה, אַ טועכץ, וואָס ניט איז, אַבי דערהאַלטן די נשמה. האָט רחמנות ...

דער דײַטש האָט אים אויסגעהערט ביזן סוף און האָט זיך פֿאַר אים אַנטשולדיקט, אַז ער האָט קיינמאָל אַזאַ שטראָסע ניט געהערט, און איז אַוועק זײַן וועג. דער צווייטער דײַטש האָט אויסגעהערט די זעלבע דרשה און איז אַוועק אָן ווערטער. דער דריטער דײַטש איז געוואָרן אַ ביסל ברוגז, וואָס מע נעמט צו זײַן צײַט, און האָט זיך רעכט אויסגעבייזערט אויף דעם "פֿערדאַמטען קערל". דער פֿערטער דײַטש האָט אים אפֿילו ניט אויסגעהערט ביזן סוף, באַוויזן אים, אַז ער האָט אַ שטעקן, און געזאָגט, אַז טאַמער גייט ער ניט "פֿאַרט", אַזוי רופֿט ער צו אַ "שוצמאַן" ...

און אונזער העלד האָט גיך איבערגעביטן זײַן פֿרײַעריקע מיינונג איבער די דײַטשן און איבער זייער פֿרײַען לאַנד, וועלכעס ער האָט פֿיינט געקריגן, און איז דעם דײַטש געוואָרן אַ דם-שונא!

אויב דער אומגליקלעכער פינחס פינקוס האָט פֿיינט געקראָגן די נאַררענבערגער דײַטשן, האָט ער טויזנט מאָל אַזוי פֿיל געטראָגן שוֹנא און פֿאַרדראָס אויף די נאַררענבערגער דײַטשע ייִדן מיט זייער ראַבינער, דאָקטאָר און פרעדיגער, וואָס האָט אַוועקגעשטעלט דעם אַרעמען עמיגראַנט דרײַ טענות: (1) למאי איז ער איין אַרעמען? (2) למאי גייט ער אַפּגעריסען? (3) למאי רעדט ער ניט קיין דײַטש? דערויף האָט אים דאָס אַרעמע ייִדל אַפּגעענטפֿערט אַ ביסל טאַקע מיט צופֿיל חוצפה: -- אדוני קעניג! איך וועל אייך ענטפֿערן אַל רישון רישון ועל אַחרון אַחרון: דאָס, וואָס איר טענהט, למאי איך בין איין אַרעמען און גיי ווי אַ שלעפּער - זענט איר גערעכט; דער אויבערשטער האָט מיר געוואָלט געבן געלט, האָב איך אים געזאָגט: געב דאָס בעסער מענדעלסאַנען -- ער איז אַ משומד און האָט ניט קיין חלק לעולם-הבא... נאָר דאָס, וואָס אייך געפֿעלט ניט מײַן ייִדיש לשון, וואָלט איך אַ בעלן געווען, איר זאָלט זײַן אין מײַן פּאַלאַזשעניע און קומען מיט אײַער דײַטשמעריש צו אונז קיין מאַסקווע, און אפֿילו קיין באַרדיטשעוו, וואָלט איר דעמאָלט געוויסט, וואָס פֿאַר אַ גאָט מיר האָבן.

אַ גליק, וואָס דער ראַבינער האָט פֿאַרשטאַנען פֿון דער דאָזיגער גאַנצער רעדע נאָר עטלעכע געציילטע ווערטער: "געלט"... "מענדעלסאַן"... "מאַסקווע"... און דער נאַררענבערגער ראַבינער האָט אים גענומען לייענען אַ נאָטאַציע און זאָגן מוסר, אַז ס'איז אַ "פֿורכטבאַרע פֿרעכהייט" פֿון אַזאַ ייִדל זיך מישן אין דער רוסישער פּאָליטיק און קריטיקירן מענדעלסאַנען, למאי ער שטיצט מאַסקווע מיט געלט... "אַט דאָס איז טאַקע אײַער אומגליק, -- האָט דער ראַבינער געדרשהט צום אַרעמען עמיגראַנט -- וואָס איר קריכט אַהין, ניט וווּ מע דאַרף. אַט דערפֿאַר טאַקע שלאָגט מען אייך און מע טרײַבט אייך, און מיר, דײַטשע ייִדישע בירגער, האָבן דורך אייך חרפה און בושה"... און נאָך אַ סך אַזעלכע ערנסטע קלוגע רעד האָט דער נאַררענבערגער ראַבינער און פרעדיגער אויסגעשאַטן אומזיסט און אומנישט, מחמת דאָס ייִדל האָט פֿון זײַן דרשה נאָך ווינציקער פֿאַרשטאַנען... דאָס רעזולטאַט איז געווען, וואָס נאָך עטלעכע מאָל אַרויסטרייבן אים און אַנרופֿן "שנאָרער", "פּאַלנישער יודע" ופּדומה אַזעלכע נעמען, האָט זיך אונדזער פינחס פינקוס פֿאַרט דערשלאָגן בײַ דער נאַררענבערגער קהילה, מע זאָל אים אויסלייען אַ ביסל

מזומנים, וועט ער אויסשרייבן פֿון דער היים אַ ביסל געדרוקטע
סחורה -- טאָמער וועט ער עפעס פֿאַרדינען.

און כּך-הוה. ער האָט אויסגעשריבן אַ טראַנספּאָרט ספּריס און
ביכלעך, אויך אַ ביסל סידורים, חומשים, סליחות און הגדות, און
דער עיקר - ייִדישע לוחות. אויף לוחות, האָט ער אַרויסגעזען, וועט
ער דאָ האָבן מער בעלנים, ווי אויף אַלע אַנדערע ספּריס. פינחס
פינקוס האָט ניט אומזיסט פֿאַרבראַכט זיין צייט צווישן די דייטשע
ברידער. ער האָט פֿאַרשטאַנען, אַז אַ לוח איז כּמעט דער איינציקער
גאַנגבאַרער אַרטיקל פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור אין נאָרענבערג.
ער האָט זיך ניט אָפּגענאָרט. ער האָט אויספֿאַרקויפֿט דאָס גאַנצע
פעקל ייִדישע לוחות אין איין טאָג און האָט געמוזט אויסשרייבן נאָך
אַ טראַנספּאָרט מיט לוחות, און האָט דעם טראַנספּאָרט אויך
אָפּגעזעצט.

פֿון דעמאָלט-אָן האָט אונדזער פינחס פינקוס אָנגעהויבן
וואַקסן און וואַקסן, דאָס הייסט, גיין פֿון איין שטעדטל אינעם
אַנדערן מיט אַ פעקל ספּריס אויף די פלייצעס, צום מיינסטן ייִדישע
לוחות, באַרדיטשעווער, ווילנער און וואַרשעווער פֿאַבריקאַציע. נאָר
דער הויפּט-אָפּזעץ איז ביי אים געווען נאָרענבערג און ווידער אַ
מאָל נאָרענבערג, וואָרום אין ערגעץ איז ניטאָ אַזאַ איין אָפּגאַנג
אויף דער סחורה, ווי אין נאָרענבערג. אַ נאָרענבערגער ייד, אַז ער
קויפֿט אַ ייִדישער ספּר, איך מיינ אַ לוח, טוט ער דערמיט דריי
"וואָלטאַטן" מיט אַ מאָל: ערשטנס, וואָס ער ברענגט אין שטוב
אַריין אַ "ייִדישן ספּר"; צווייטנס, וואָס ער פֿאַרשפּרייט דערמיט די
ייִדישע ליטעראַטור; דריטנס, וואָס ער גיט צו לייזען דעם אָרעמען
"פּאָלנישען יודען" געלט. און דער אָרעמער "פּאָלנישער יודע" מאַכט
ניט שלעכט. דער ערשטע יאָר האָט ער אויסגעבראַכט ייִדישע לוחות
אין די צענדליקער. דאָס צווייטע יאָר - אין די הונדערטער. צום
דריטן יאָר האָט ער זיך געגרייט אָפּצוזעצן טויזנט לוחות, און אפֿשר
נאָך מער - ווער ווייסט? עס איז נאָר אַ האַרצווייטיק, וואָס ער מוז די
סחורה באַציען אַזש פֿון דער היים און צאָלן פֿאַר איר מיט באַרעם
געלט. עס וואָלט געווען אַ גלענצענדעס געשעפֿט, ווען מע זאָל קאָנען
די סחורה פֿאַבריצירען דאָ אויפֿן אָרט. און אונדזער לוח-הענדלער
פינחס פינקוס האָט פֿאַרטראַכט אַ קאָמבינאַציע - אַ גאַנצן פּלאַן, אַ
גאונישן, אַ טייערעלשן פּלאַן.

איינמאל אין אַ שענעם פֿרימאָרגן איז אונדזער לוח-
עקספּאָרטער, פינחס פינקוס, געזעסן אין זײַן ייִדישן רעסטאָראַן, וווּ
ער האָט גאַנץ פֿיין אָפּגעמיטאַגט, זיך גערייניקט די ציין, און זײַנע
נישט-גלייכמעסיקע אויגן האָבן געקוקט איינס אויף דאָס אַנדערע
און געפֿירט אַ שמועס. אַ סימן, אַז דער קאַפּ האָט געטראַכט און
דער מוח האָט געאַרבעט. און בפּדי דער לעזער זאָל וויסן, וואָס האָט
אַזעלכעס געטראַכט פינחס פינקוס, געבן מיר איבער אין קורצן דעם
שמועס פֿון זײַנע אויגן (לאָמיר זיך אויף אַ מינוט פֿאַרשטעלן, אַז
אויגן רעדן).

דאָס קליינע אויגל: מע דאַרף אויסשרײַבן אַ טראַנספּאָרט
לוחות צום יאָר תי-ר' -ס' -ח'... אַוועקשיקן אַזוי פֿיל גאַלד!

דאָס גרויסע אויג: אַ גאַנצן אוצר!

דאָס קליינע אויגל: אײַן עבֿירה פֿאַר גאָט!

דאָס גרויסע אויג: מען איז עוֹבֵר אויף בל-טשחית!

דאָס קליינע אויגל: מע זאָל קאַנעם קריגן פֿון זייערטוועגן אײַן
אַלטן לוח...

דאָס גרויסע אויג: פֿון טרחס יאָרן, אַבי אַ לוח!...

דאָס קליינע אויגל: די נאָרעמבערגער לומדים...

דאָס גרויסע אויג: מופֿלגים, גרויסע קעפּ, שאַרפֿע מוחות!...

דאָס קליינע אויגל: אײַ, טאַמער וועלן אויסקומען די דאָטעס
פּאַפּעריק?

דאָס גרויסע אויג: בין איך בדלות!

דאָס קליינע אויגל: אַ מצווה אויף זיי!

דאָס גרויסע אויג: כאַפּט זיי בעני!

דאָס קליינע אויגל : במילא טריפֿניאַקעס, דייטשן!...

דאָס גרויסע אויג : קירע מאַק!...

דאָס קליינע אויגל : זיי האָבן מיר גענוג בלוט פֿאַרצאַפֿט,
איידער איך האָב מיך אַרױפֿגעשלאָגן אויף אַ שטיקל דרך...

דאָס גרויסע אויג : עס מעג שוין אַמאָל קומען אויף זיי אויך אַ
מפלה!...

און פינחס פינקוס האָט אַ ווונק געטאָן צום קעלנער : הער נאָר,
דייטש בן דייטש! אַ קריגל סמעטענע! דאָס האָט געהייסן אַזוי גוט,
ווי אַ קופֿל ביר. און אונדזער לוח-הענדלער האָט אַרױסגעטרונקען אַ
קופֿל ביר און האָט אַווקגעשריבן אַהיים אַ בריוו, פֿון וועלכן מיר
געבן דאָ איבער אַ ריכטיקע קאַפּיע :

"...און ווייטער שרייב איך אייך, מיין ליבער פֿריינד, איר זאָלט
זיין אַזוי גוט און אַריינפֿאַקן מיר וויפֿיל איר קאָנט אַלטע לוחות,
צום מיינסטן פֿון יאָר תי-ר-מ'ח'. איך האָב דאָ אויף זיי איין אַפּזעץ.
די דייטשן קויפֿן אַלטע מאַרקעס מיט אַלטע לוחות. פֿאַרשטייט זיך,
אַז זיי צאָלן דערפֿאַר זייער ביליג, נאָר אַלץ איז בעסער פֿאַר אייך,
איידער זיי זאָלן פֿוילן ביי אייך אויפֿן בוידעם און די מייז זאָלן זיי
עסן. אַז איר וועט איינפֿאַקן די אַלטע לוחות, זאָלט איר מוחל זיין זיי
איבערוועגן און רעכענען מיר לויט וואָג פֿון פֿאַפּיר און אַרױסשיקן
מיר פער נאַכנאַמע, זייט זשע, למען השם, אַלע אַלטע לוחות, וויפֿיל
איר האָט, צום מיינסטן פֿון יאָר תי-ר-מ'ח'. איך טו דאָס כּמעט
נאָר צוליב אייך. איך ווייס, אַז עס וואָלגערן זיך ביי אייך אַלטע
לוחות, וויל איך אייך געבן צו לייזען. צו קיין אַנדערן שרייב איך
נישט, נאָר צו אייך, ווייל איך האָלט פֿון אייך. געדענקט זשע, למען
השם, וואָס מער אַלטע לוחות, און איך גריס אייער ווייב און קינדער
גאָר פֿריינטלעך.

ממני פינחס פינקוס."

פֿאַרחתמט דעם בריוו, האָט ער אַ רוף געטאָן דעם קעלנער :

-- הער נאָר, דייטש בן דייטש, נאָך אַ קריגל סמעטענע!...

באַקומען נאָך אַ קריגל ביר, האָט אונדזער לוח-פֿאַבריקאַנט
אַנגעשריבן נאָך אַ ברייול צו איין אַנדער מוכר-ספֿרים :

"...והשנית שרייב איך אייך, אַז איך האָב אויסגעקראָצט דאָ
איינער אַ דייטש, וואָס איז אַ קונה אויף אַלטע לוחות, אָבער נאָר
פֿונעם יאָר ת'ר-ר'מ'-ח'. אויב איר האָט זיי, שיקט זיי מיר צו באַלד
דורך אַ נאָכנאָמע. רק איר זאָלט נישט רעכענען מער ווי דאָס פּאַפּיר,
כי איך דאַרף דאָך אויך עפעס פֿאַרדינען. איך שרייב נאָר צו אייך,
ווייל איך ווייס, אַז נאָר ביי אייך געפֿינט זיך אַלטע לוחות. און מחמת
איך האָב קיין צייט נישט, מאַך איך דאָס בקיצור.

ממני פינחס פינקוס".

און נאָך אַ ברייול האָט ער אַוועקגעשריבן, שוין אין איין אַנדער
שטאָדט :

"...והשנית שרייב איך אייך, אַז איך קאָן ביי אייך היינטיקס
יאָר קויפֿן לוחות נאָר על-מנת, דאָס הייסט מיט אַ תנאי, אַז צו יעדן
נייעם לוח פֿון יאָר ת'ר-ר'ס'-ח' דאַרפֿט איר מיר צולעגן דריי לוחות
אַלטע פֿונעם יאָר ת'ר-ר'מ'-ח' אומזיסט. ווייל ס'איז דאָ אַ פּאַר
דייטשן, וואָס זיצן און שטודירן די וועטערונגן נאָך די אַלטע לוחות
פֿון די פֿריערדיקע יאָרן. לכן ובקש, איר זאָלט מיר אַרויסשיקן אַלע
איייערע אַלטע לוחות פֿון יאָר ת'ר-ר'מ'-ח', צולעגן צו יעדע דריי אַלטע
איינעם אַ נייעם לויט פרייז, און באַלד אַרויסשיקן אַל-ידי נאָכנאָמע.

פֿון מיר אייער פֿריינד פינחס פינקוס".

אַט אַזעלכע ברייולעך זענען אַוועקגעגאַנגען נאָך עטלעכע צו
פֿאַרשיידענע בוכהענדלער אין פֿאַרשיידענע שטעט. און אונדזער
לוח-אַנגראַסיסט פינחס פינקוס האָט זיך צעצאָלט מיטן קעלנער און
האָט זיך אַנגעזאָטלט מיטן פעקל ספֿרים אויף די פלייצעס און איז
אַוועק גיין וועג, ווי אַ מענטש, וואָס האָט פֿאַרקלערט און
אויסגעפֿירט אַ רעכטן, אַ וויכטיקן עסק.

דאָס געוועזענע יאָר 5668, זינט גאָט האָט באַשאַפֿן די וועלט, איז געווען פֿאַר די נאַררענבערגער ייִדן אַ יאָר פֿון שפֿע. אַלע, פֿונעם ערשטן פֿאַבריקאַנט ביזן לעצטן בעל-מלאכה, האָבן געמאַכט גוטע געשעפֿטן. אַלע פֿונעם גרעסטן קאָמיסיאָנער ביזן קלענסטן הויזירער, האָבן פֿאַרדינט געלט, און אַלע זענען געווען צופֿרידן און האָבן זיך געפֿרייט, וואָס דער "אַרמער פֿאַלנישער יודע" לייזט ביי זיי געלט פֿאַרן לוח תי-ר-י-ס-י-ח. מע קאָן זאָגן, עס איז נישט געווען אין נאַררענבערג קיין איינציג הויז, וואָס זאָל נישט האָבן געקויפֿט בייים "פֿאַלנישען יודן" קיין לוח אויף דעם יאָר. און די נאַררענבערגער ייִדישע באַפֿעלקערונג האָט גענומען דאָס נייע יאָר תי-ר-י-ס-י-ח' (5668) נאָכען אַלטן לוח פֿונעם יאָר תי-ר-י-מ-י-ח' (5648) אויסגעצייכנט גוט, דאָס הייסט: מע האָט זיך געהאַט יאַרצייטן, געפֿייערט בר-מצוות און געבענטשט חנוכה-ליכטלעך, געגעסן פֿורימדיגע המנטאַשן און גענומען זיך גרייטן צום הייליקן פסח, באַקן מצות - אַלצדינג ווי אַלע יאָר, פֿון זינט די וועלט איז אַ וועלט, - און אין דער ריכטיקער צייט, לויט דער לוח זאָגט, האָט מען זיך גאַנץ פֿיין אַוועקגעזעצט צום סדר, אויף מאָרגן נאָך אַ מאָל צום סדר, און אַזוי וואָלט זיך אַפֿלויפֿן דער פסח, און אַפֿשר דער שבעות מיטן סוכות אויך, ווען עס זאָל זיך נישט טרעפֿן אַ מעשֶׁה (ביי אַלע שרייבערס פֿון דער וועלט מוז זיך טרעפֿן אַ מעשֶׁה).

ומעשֶׁה שהיה כך היה :

איינער איין אָפטייקער האָט געדאַרפֿט פֿאַרן פֿון נאַררענבערג קיין בערלין נאָך סחורה. האָט ער זיך אויפֿגעזעצט דעם ערשטן טאָג חול-המועד פסח און איז אַוועק קיין בערלין. געקומען איז ער קיין בערלין איין אויפֿגעהונגערטער פֿונעם וועג - ספנות! דער לעזער, וואָס האַלט קאָפּ, געדענקט אַוודאי, אַז אַ נאַררענבערגער ייִדישער דייטש, ער מעג זיך זיין אפֿילו איין אָפטייקער, אָדער אַ דאַנטיסט, אָדער אפֿילו נאָך ערגער פֿון אַ דאַנטיסט, וועט אייך פסח קיין חמץ נישט עסן פֿאַר קיין צען מיליאָן. אַ גאַנץ יאָר וועט איר ביי אים פועלען, ער זאָל אייך עסן חזיר. איר וועט אים איינבעטן, ער זאָל אייך עסן ראַקעס און וואָס איר ווילט. נאָר קומט דער הייליקער פֿייערטאָג פסח, ווערט אַ דייטש פֿרום מיט ספנות-נפֿשות! ער וועט אייך גיכער שטאַרבן פֿון הונגער, איידער זיך צורירן צו חמץ אום פסח. איר מעגט דאָס אָנרופֿן פֿאַנאַטיזם - ס'איז אַ פֿאַרפֿאַלענע זאָך!

אלזא, געקומען אַ הונגעריקער קיין בערלין, איז אונדזער אַפטייקער קודם געגאנגען זוכן אַ יידישן רעסטאָראַן אויף דער פֿריעדריכשטראַסע און האָט דערזען דאָס וואָרט "כשר" און האָט זיך מחיה געווען. אַריינגעקומען אין רעסטאָראַן אַריין, האָט ער נישט צייט געהאַט זיך אַוועקצוזעצן ביים טישל און דורכשטודירן דאָס צעטל פֿון די פסח'גע מאכלים, איז אויסגעוואַקסן נעבן אים אַ קעלנער, אַ געזונטער יונגאַטש מיט איין אָנגעפאַמאָדעטן קאַפּ, מיט שטייענדיקע וואַנצעס, אַ לאַ ווילהעלם דער צווייטער. דער יונגאַטש דער קעלנער האָט געהאַלטן אין די הענט אַ טעלער, און אויפֿן טעלער - שטעלט אייך פֿאַר! - אַ המנטאַש מיט מאָן!!!...

אונדזער אַפטייקער איז שיער נישט געפֿאלן חלשות: וואָס הייסט עס? כשר, פסח, און אַ המנטאַש מיט מאָן! ווען דער אַפטייקער זאָל נישט זיין טויט-הונגעריק, וואָלט ער זיכער געמיינט, אַז ס'איז אַ חלום. דער קעלנער דער יונגאַטש האָט דערזען, אַז דער גאַסט קוקט עפעס מיט מאָדנע אויגן, האָט ער פֿאַרשאַרט אַרויף ביידע שטייענדיקע וואַנצעס אַ לאַ ווילהעלם דער צווייטער און האָט אַ זאָג געטאָן צום גאַסט מיט אַ פֿריינטליכן שמייכעלע פֿון אַ קעלנער:

-- וועגן פֿייערטאָג -- פורים-שפייז!... כשר לפורים!...

דאָ איז אונדזער אַפטייקער געוואָרן נאָך מער צעמישט: וועגן פֿייערטאָג -- פורים-שפייז!... דער קעלנער איז אַוועק און אויף זיין אָרט איז אויסגעוואַקסן דער "ווירטע" פֿונעם רעסטאָראַן, אַן עלעגאַנט געקליידטער דיִיטש מיט אַ זייער ליבליך אַלונטערטעניגסט שמייכעלע אויף די פֿעטע רויטע ליפֿן, און צווישן דעם ווירטע מיטן גאַסט האָט זיך פֿאַרבונדן זייער אַ אינטערעסאַנטער שמועס, פֿון וועלכן מיר געבן דאָ איבער נאָר דעם תמצית. דער ווירטע האָט באַגריסט דעם גאַסט מיטן פֿייערטאָג פורים, און דער גאַסט האָט געוואָלט איינרעדן דעם ווירטע, אַז היינט איז טאַקע אַ פֿייערטאָג, נאָר דער פֿייערטאָג הייסט נישט "פורים", ער הייסט "אַסטערן" (פסח). תחילת האָט דער ווירטע גערעכנט, אַז דער גאַסט איז גלאַט אַ פֿריילעכער פאַרשוין און מאַכט זיך לוסטיק לכבוד פורים, האָט ער גאַנץ העפֿלעך געכיכיקעט. דעם גאַסט איז אָבער דאָס כיכיקן פֿונעם ווירטע גאָרנישט געפֿעלן, און דער שמועס צווישן ווירטע און צווישן

גאָסט האָט אָנגעהויבן וואָס ווײַטער אַרײַן אין ערנסט, ביז עס האָבן דערהערט אויך די איבעריקע געסט פֿון רעסטאָראַן און האָבן זיך אויך אַרײַנגעמישט אין דעם הויך-אינטערעסאַנטן שמועס. דאָס האָט אונדזער אָפטייקער פֿאַרדראָסן, האָט ער זיך אויסגעשפּראַכן מיט זייער אַ גיפֿטיק שמייכלעלע, אַז מע קאָן זיך זײַן אַ ייד און דערלויבן זיך עסן חמץ אין פסח, נאָר אַרײַנמישן זיך אין פֿרעמדע אָנגעלעגנהייטן איז נישט לויט דעם דײַטשן עטיקעט... דערויף האָט אײַנער אַ דזשענטעלמאַן מיט צוויי שענע באַקנבאַרדן, שוין אַ ביסל גרוילעך, מיט נישט ווינציקער גיפֿט אַ פֿרעג געטאָן בײַם אָפטייקער: פֿון וואָנען איז דער "הערר"? און אַז ער האָט דערהערט, אַז דער "הערר" איז אַ נאָרענבערגער, האָט ער אויסגעצויגן אַ לאַנגען "אַאַאַ!!!" און האָט זיך פֿאַרטיפֿט אין טעלער...

ווען אונדזער נאָרענבערגער העלד זאָל נישט זײַן אַזוי הונגעריק, וואָלט ער דעם דזשענטעלמאַן מיט די באַקנבאַרדן פֿאַר אָט דעם דאָזיקן "אַאַאַ" מכבֿד געווען, ווי עס געהער צו זײַן: ערשטנס, וואָלט ער אים דערלאָנגט זײַן וויזיט-קאַרטע מיט דער פֿירמע "דאָקטאָר פֿאַרמאַציע אין נאָרענבערג"; צווייטנס, וואָלט ער געפֿאָדערט פֿון דעם דזשענטעלמאַן מיט די באַקנבאַרדן, אַז ער זאָל אים געבן זײַן וויזיט-קאַרטע מיט זײַן פֿירמע, און וואָס נאָכדעם וואָלט געווען - ווייס איך נישט, איך בין נישט קיין נבֿיא. וואָס ס'איז געווען - דאָס קאָן איך אײַך דערציילן. און געווען איז אָט וואָס: אונדזער נאָרענבערגער העלד איז פֿון דעם רעסטאָראַן אַוועק אַ ברוגזער אין אַ צווייטן רעסטאָראַן. אויך אַ ייִדישן, און האָט געטראָפֿן דאָרט פֿונקט דאָס אײַגענע בילד; אויך אַ חמצדיקן מיטאַג, אויך חמצדיקע המנטאַשן, "פֿשר לפֿורים" - און געענדיקט זיך עס דערמיט, וואָס אונדזער אָפטייקער איז אַוועק פֿון דאָרט אין אַ קריסטלעכן רעסטאָראַן און האָט זיך באַשטעלט אַ גרויסן מיטאַג "אַ לאַ קאַרט". ער האָט זיך געטראַכט: "אײַדער עסן חמץ אום פסח, איז שוין גלייכער עסן טרפֿה"...

ו'.

אײַנע פֿון די ניצלעכסטע ערפֿינדונגען פֿון אונדזער צײַט בלײַבט טאַקע נאָר דער טעלעפֿאָן. אַ דאַנק דעם טעלעפֿאָן איז גאַנץ נאָרענבערג אין פֿאַרלויף פֿון אײַן האַלבע שעה געוואָר געוואָרן, אַז

די הויפט-שטאָדט פֿון דײַטשלאַנד, די ייִדישע שטאָט בערלין, האָט פֿאַרשפּעטיקט מיטן פּסח כּמעט אויף אַ גאַנצן חודש : אַז ווערענד אין נאַררענבערג איז שוין דער צווייטער טאָג חול-המועד פּסח, איז אין בערלין ערשט פורים! פֿאַר דער נאַררענבערגער קהילה איז דאָס געווען אַזוי איבערראַשענד, אַז זיי האָבן געוואָלט וויסן, וואָס וועט זאָגן דערויף "אונדזער רעבי"? און מען איז אַוועק צו אונזער ראַבינער, דאָקטאָר און פרעדיגער און מע האָט אים שוין געטראָפֿן בײַם טיש שרײַבנדיק אַ טעלעגראַמע קײַן בערלין צו זײַנעם אַ קאַלעגע, אויך אַ ראַבינער און אויך אַ דאָקטער און אויך אַ פרעדיגער. ער האָט געבעטן בײַ זײַן קאַלעגע, ער זאָל אים זאָפֿאַרט טעלעגראַפֿירן, וועלכער פֿייערטאָג איז הײַנט אין בערלין? און דעם זעלבן טאָג אַרום פֿאַרנאָכט האָט דער ראַבינער געקומען אַ קלאָרע תשובֿה פֿון בערלין. די תשובֿה איז באַשטאַנען נאָר פֿון איין וואָרט: "שושן-פורים"... און טאָקע דורכן זעלבן טעלעפֿאָן האָט ער געגעבן צו וויסן דער גאַנצער שטאָדט און האָט געבעטן יעדן באַזונדער, אַז מע זאָל אַרײַנקוקן אין לוח אַרײַן, קאָנטראָלירן דעם דאַטום. און די שטאָדט נאַררענבערג האָט גענומען שטודירן דעם לוח מיט אַזאַ אינטערעס, גלײַך ווי מע וואָלט וועלן דערגיין, ווען קערט זיך איבער די וועלט?...

מע טאָר אָבער נישט אַוועקגייען פֿונעם אמת : נאַררענבערג איז טאָקע זייער אַ פֿײַנע שטאָדט און אירע ייִדישע אײַנוווינער זענען טאָקע זייער אָרענטלעכע מענטשן - אײַנס צום אַנדערן געהער זיך אָבער נישט אָן : קײַן סך געלערענטע מענטשן, וואָס זאָלן פֿאַרשטייען לוח, איז דאָרט נישט פֿאַראַנען ; דער אײַנציקער ייִדישער געלערטער, וואָס פֿאַרשטייט אַ ייִדיש וואָרט, איז אײַנער, וואָס טראָגט זייער אַ הויכן באַרימטן נאָמען "מאַטיאַס דרייפֿוס".

מיר פֿאַרכאַפֿן זיך אויף צו-פֿרײַער און מאַכן אויפֿמערקזאַם דעם לעזער, ער זאָל חלילה קײַן טועס נישט האָבן און נישט מײַנען, אַז דאָס איז דער מאַטיאַס דרייפֿוס, דער ברודער פֿון אונדזער וועלטבאַרימטן מאַרטירער קאַפיטאַן (הײַנט מײַאָר) אַלפֿרעד דרייפֿוס. דער נאַררענבערגער מאַטיאַס דרייפֿוס איז דער שמש פֿון דער דאָרטיקער קאָרשול און דער שוחט פֿון שטאָדט. ווי קומט צו אים אַזאַ נאָמען - זאָלט איר נישט פֿרעגן. למאי ס'איז דאָ אין דעם זעלבן נאַררענבערג אַ ייִד אײַן אַרימאַן, וואָס לעבט פֿון דעם, וואָס ער

זאָגט קדיש, אַז מע באַצאָלט אים, און טראָגט דעם נאָמען
 נאַטאַניעל ראָטשילד? אָדער ס'איז פֿאַראַן, טאַקע אַלץ אין
 נאַררענבערג, אַ שוסטער, און אַ קאַליקער דערצו, וואָס שעמט זיך
 נישט און הייסט מיטן נאָמען היינריך היינע? און אַ ראַזירער איז
 דאָרטן דאָ, שטייט אויף זיין שילד אויסגעמאַלט אַ נקבָה מיט אַ
 רויטן פֿאַריק, און אונטער אָנגעשריבן מיט גרויסע לויטערע אותיות:
 לודוויג בערנע? עס פֿעלט נאָך צום רומעל אַ שטיוולפּוצער מיטן
 נאָמען באָרוך שפינאָזאָ... עס קאָן זייער געמאַלט זיין, אַז עס דרייט
 זיך ערגעץ אַרום דאָרטן אין שטאָדט אַ באָרוך שפינאָזאָ, נאָר איך
 האָב נאָך נישט געהאַט דאָס גליק מיט אים פּערזענלעך צו באַקענען
 זיך... נאָר מיר קערן זיך אום צו אונדזער געלערטן מאַטיאַס
 דרייפֿוס, דער שמש פֿון דער קאָרשול.

אַז דער געלערטער מאַטיאַס דרייפֿוס האָט דערהערט די
 געשיכטע, וואָס דער אָפטייקער האָט געבראַכט צו פֿירן פֿון בערלין,
 אַז דאָרט איז ערשט פורים, נישט פסח, האָט ער זיך גענומען
 גריבלען אינעם לוח גאָר מיט אַנדערע פלים, ווי עס פאַסט פֿאַר אַ
 געלערטען, וואָס איז אַ שמש, אי אַ שוחט און הייסט דרייפֿוס. ער
 האָט זיך אַזוי לאַנג געגריבלט, ביז ער האָט זיך אַרויסגעגריבלט אויף
 אַ שטיקל דרך. ער האָט געפֿרעגט אַ קשיא: וווּ איז אַהינגעקומען
 דער "וואדר" (אָדר שני)? - לויט זיין רעכענונג, ער געדענקט דאָס נאָך
 פֿון פֿאַריאָרן, האָט היינטיקס יאָר - דאָננערוועטטער! - באַדאַרפֿט
 אויסקומען איין עבור-יאָר. אַ באַווייז האָט ער פֿונעם אָרגאַניסט,
 פֿרידריך שפילהאַגען; ער איז אַ קריסט און שפילט ביי די יידן יום-
 טובּ אין קאָרשול; זאָגט ער, פֿרידריך שפילהאַגען, אַז ביי זיי איז
 היינטיקס יאָר אויך איין עבור-יאָר!

מיט דעם דאָזיקן וויכטיקן מאַטעריאַל איז אונדזער
 געלערטער דרייפֿוס אַוועק צום ראַבינער, דאָקטאָר און פרעדיגער,
 און ביידע האָבן זיך אַוועקגעזעצט שטודיערן דעם לוח גאָר
 איבעראַנייעס - און דאָ איז געקומען די רעכטע קאַטאַסטראָפֿע:
 ביידע האָבן דערזען, אַז זייער לוח איז נישט פֿון יאָר תי-ר-י-ס-י-ח' (5668),
 נאָר פֿונעם יאָר תי-ר-י-מ-י-ח' (5648). דאָס הייסט, אַ
 פֿאַרטוואַנציגיאָריקער לוח!...

דער פֿאַרפֿאַסער פֿון דער דאָזיקער אמתער געשיכטע באַדאַנקט דעם געערטן לעזער פֿאַר דעם, וואָס ער האָט זיך געגעבן די מי אויסצוהערן די מעשֶׁה כמעט ביזן סוף, און לאָזט אים איבער אויף זיין אייגענער פֿאַנטאַזיע, ער זאָל זיך פֿאַרשטעלן, וואָס עס האָט זיך אָפּגעטאָן אין דער שטאָדט נאַררענבערג, ווען מען איז געוואָר געוואָרן פֿונעם רבין אַליין, אַז זיי האָבן פֿאַרכאַפט דעם פסח מיט אַ גאַנצן חודש פֿרײַער, און אַז מע וועט דאַרפֿן פראַווען פסח נאָך אַ מאָל פֿונעם אָנהייב! איך וואָלט געקאָנט אויסנוצן אַלע שאַרפֿע אויסדרוקן, ווי צום ביישפּיל: עמפּערט, ענטטוישט, איבערראַשט, אויפֿגעבראַכט, אויפֿגעטראָגן, צעקאַכט, נידערגעשלאָגן, אויסער זיך, וכדומה. איך פֿיל אָבער, אַז ס'איז נישט דאָס; ס'איז באַנאַל. דאָס ריכטיקסטע וואָרט וואָלט געווען, דאַכט מיר, "פֿאַרניכטעט!"... באַרעכנט אייך: אַ גאַנץ האַלב יאָר האָט אַ שטאָדט אָפּגעלעבט פֿאַלש נאָך איין אַלטן אָפּגעלעבטן לוח פֿון פֿאַר צוואַנציק יאָרן! געפֿייערט יום-טובֿים נישט אין דער ריכטיקער צײַט! געגעסן מצה דעמאָלט, ווען אַלע ייִדן האָבן געשלאָגן המנען! הײַנט וווּ זענען די בר-מיצוות? די יאָרצײַטן? די קדישים?... און וועמען האָט מען צו פֿאַרדאַנקן? עפעס אַ ייִדל, אַ גאָרנישט, איין עמיגראַנט... "אַ, דער פּאָלנישער יודע!" - האָבן געזאָגט די נאַררענבערגער ייִדישע דײַטשן און האָבן זיך געשאַרפֿט די צײַן אויפֿן "פּאָלנישען יודן". לאָז ער נאָר קומען קײַן נאַררענבערג מיט זײַן פעקל ספֿרים, וועט ער שוין טרוקן נישט אַרויס...

און דער "פּאָלנישער יודע", אונדזער בוכהענדלער פינחס פינקוס, איז אין דעם צײַט געזעסן מיט נאָך אַ סך אַזעלכע אַרויסגעוואָרפֿענע, ווי ער, אויף אַ ריזענשיף, וואָס איז געדולדיק און ראַשעק געשווימען פֿון האַמבורג קײַן ניו-יאָרק. פֿונעם גאַנצן דאָברע-מזל, וואָס ס'איז אים געראָטן אַרויסצובאַקומען פֿון די "דײַטשן", האָט ער קוים צונויפֿגעשלאָגן אויף אַ שיפֿסקאַרטע צווישן דעק, און ער פֿאַרט אָט דאָס אַהין, אינעם גאָלדענעם לאַנד. וואָס קאָלומבוס האָט אַנטדעקט צוליב דעם, אַז אָרעמע ייִדן פֿון דער גאָרער וועלט, פֿאַריאַגטע און פֿאַרוואָגלטע, באַרויבטע און פֿאַרשענדעטע, זאָלן קאָנען ערלעך און מיט כּבֿוד, כאָטש אפֿילו מיט גרויס מי, פֿאַרדינען זייער שטיקל ברויט...

לעזער! לאָמיר אים ווינטשן גליק און אַ פֿריילעכן כשרן פסח.